

ΑΔΙΚΕΙ ΤΟΝ ΘΡΑΣΥΜΑΧΟΝ Ο ΠΛΑΤΩΝ ;

Ἡ συζήτησις μεταξύ Σωκράτους καὶ Θρασυμάχου διὰ τὸ τί εἶναι δικαιοσύνη, ὅπως ἐκτίθεται εἰς τὸ Α' βιβλίον τῆς «Πολιτείας», ἔχει γίνεαι ἀντικείμενον ἐξονυχιστικῆς ἐρεῦνης καὶ μελέτης πλήθους ἐρευνητῶν· τὸ δὲ ἐρώτημα, ἂν καὶ κατὰ πόσον τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Θρασυμάχου ἀποτελοῦν ἢ ὄχι προσωπικὰς του ἀπόψεις, εὐρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντός των. Τὰς μέχρι τοῦδε δὲ δοθείσας εἰς τὸ συγκεκριμένον ἐρώτημα ἀπαντήσεις θὰ ἦτο δυνατόν νά συνοψίσωμεν εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας τρεῖς ομάδας:

Α'. Ὁ Θρασύμαχος ἐκφράζει τὰς προσωπικὰς του ἀπόψεις διὰ τὴν δικαιοσύνην. Εἶναι «ὑπέρμαχος τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου», «ὁπαδὸς τοῦ νομικοῦ σχετικισμοῦ»², «ἠθικὸς μηδενιστὴς»³ κ.τ.δ.

Β'. Δὲν ἐκφράζονται ἐδῶ αἱ θέσεις τοῦ ἱστορικοῦ Θρασυμάχου. Ὁ Πλάτων ἀπλῶς τὸν χρησιμοποιεῖ ὡς μέσον, διὰ νὰ ἐκθέσῃ θεωρίαν τὰς ὁποίας ὁ Σωκράτης θὰ ἔχῃ τὴν δυνατότητα νὰ ἀντικρούσῃ, ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ ὅλον καλλιτεχνικὸν σχέδιον τῆς «Πολιτείας». Ἄρα ὁ Πλάτων ἐκμεταλλεύεται τὸν Θρασύμαχον καὶ τὸν χρησιμοποιεῖ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς σκοποὺς τοῦ ἔργου του⁴, θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Χαλκηδονίου σοφιστοῦ λόγους, οἱ ὅποιοι δὲν τὸν ἐκφράζουν⁵ ἢ διαστρέφει τὴν προσωπικότητά του καὶ τὸν παρουσιάζει ἐντελῶς ἀντίθετον ἀπ' ὅ,τι ἦτο εἰς τὴν πραγματικότητά⁶, ὅπως μάλιστα αὐτὴ ἐξάγεται ἀπὸ δύο διασωθέντα χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα⁷.

Γ'. Ὁ Θρασύμαχος εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν εἶναι ὑπέρμαχος τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ οὔτε «εὐαγγελίζεται τὸν ἠθικὸν ἀμοραλισμόν»⁸. Ἀπλῶς ἐκθέτει καὶ περιγράφει μετὰ σαφηνείας, παραστατικότητος, ἐκπληκτικοῦ ρεαλισμοῦ, ἀλλὰ καὶ καταφανοῦς θλίψεως, τὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν βλέπει νὰ ἐπικρατῇ ἄνευ ἐξαιρέσεων εἰς τὸν κόσμον, γεγονὸς τὸ ὅποιον ὁ Πλάτων ἀφήνει νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν ἀπὸ τὸν ἀναγνώστην του⁹.

Ὅμως καὶ ἡ πλειονότης τῶν ἐρευνητῶν τῆς τρίτης ομάδος αἰσθάνεται, ὅτι ὁ Πλάτων ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ἀδικεῖ τὸν Θρασύμαχον, διότι διὰ τοῦ τρόπου διὰ τοῦ ὁποίου τὸν παρουσιάζει δίδει ἀμέσως ἢ ἐμμέσως λαβὴν εἰς ποικίλας παρεξηγήσεις τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς διδασκαλίας του, ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀπαιτεῖται πολλὴ προσπάθεια καὶ προσφυγὴ καὶ εἰς ἄλλας πηγὰς, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν παρεξήγησίν του. Οὕτω λ.χ. ὁ Guthrie ἔχει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ Πλάτων ἀντιπαθεῖ τὸν Θρασύμαχον, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ξεσπάσματα τῆς ἀγενείας καὶ τοῦ θυμοῦ του, καὶ ὅτι ἔχει δεῖξει τὴν χειροτέραν πλευρὰν του¹⁰. Ὁ Lesky ἐπίσης σημειώνει ὅτι ὁ Πλάτων φέρει τὸ προσωπικόν του μερίδιον διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς εἰκόνος τοῦ Θρασυμάχου¹¹, ἐνῶ ἕτερος σύγχρονος μελετητῆς, ὁ Β. Κύρκος, παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς: «Ὁ Θρασύμαχος, λοιπόν, δὲν εἶναι κήρυκας τοῦ δικαίου τῶν κρατούντων οὔτε βέβαια εὐαγγελίζεται τὸν ἠθικὸν ἀμοραλισμόν, ὅπως ἔμμεσα ἀφήνει νὰ διαφαίνεται ὁ Πλάτων καὶ μὲ περισσὴ προθυμία ἀσπάστηκαν πολλοὶ μεταγενέστεροι»¹².

Αἱ ἀπόψεις τῶν δύο πρώτων ομάδων δὲν μᾶς εὐρίσκουν σύμφωνον. Ἀπ' ἐναντίας συντασσόμεθα μὲ τὴν ἄποψιν τῆς τρίτης ομάδος, ἀλλὰ μὲ μίαν οὐσιαστικὴν διαφοροποίησιν. Πιστεύομεν δηλαδὴ καὶ ἡμεῖς ὅτι ὁ Θρασύμαχος δὲν εἶναι φορεὺς τῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας ἐκθέτει. Ἐπὶ πλέον ὅμως ἔχομεν τὴν

γνώμην ότι ο Πλάτων δὲν ἀδικεῖ τὸν Θρασύμαχον. Ἀντιθέτως μάλιστα καταβάλλει συνειδητῶς πᾶσαν προσπάθειαν —εἰς τὸ μέτρον βεβαίως τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει ὁ δραματικὸς χαρακτήρ τοῦ Α΄ βιβλίου τῆς «Πολιτείας»—, ὥστε νὰ καταδείξῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην του, ὅτι ὁ Θρασύμαχος περιγράφει εἰς τὸ ζήτημα τῆς δικαιοσύνης τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν, πρὸς τὴν ὁποίαν μάλιστα εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος. Συγχρόνως δὲ ὁ Πλάτων ἀκολουθεῖ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ διαλόγου μίαν συγκεκριμένην στρατηγικὴν καὶ παρέχει ἐν σύνολον στοιχεῖων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκει νὰ χειραγωγήσῃ τὸν ἀναγνώστην πρὸς τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τοῦ Χαλκιδονίου σοφιστοῦ καὶ τὴν ἀποφυγὴν πάσης παρεξηγήσεώς του.

Ἡ στρατηγικὴ καὶ τὰ στοιχεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ὁ ὡς ἄνω σκοπός, εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μας τὰ ἀκόλουθα:

1. Ὁ Θρασύμαχος ἐμφανίζεται νὰ εἶναι ἐξηγριωμένος («ἤρχετο ἐξαγριαίνεσθαι» 336e) ἐξ αἰτίας τῶν ὧσων ἀκούει νὰ λέγωνται διὰ τὴν δικαιοσύνην. Ὅμως οὐδεὶς ἐξαγριώνεται οὔτε ἀγανακτεῖ διὰ μίαν ἰδέαν ἢ ἀποψιν τὴν ὁποίαν πρεσβεύει κάποιος ἄλλος, παρὰ μόνον ἐὰν ὁ τελευταῖος, μολοντί βλέπει ἐν ὀφθαλμοφανές, πανθολομολογούμενον καὶ ἀναμφισβήτητον γεγονός, δὲν δύναται ἐν τούτοις ἢ δὲν θέλῃ νὰ τὸ κατανοήσῃ ἢ καὶ ἐβελουτφλῇ. Καὶ ὁ Θρασύμαχος, ὁ ὁποῖος ἀκούει τόσῃν ὥραν νὰ λέγωνται πράγματα τὰ ὁποῖα ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα ἢ εἶναι ἐντελῶς ξένα πρὸς αὐτήν, ἀδυνατεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὀργὴν του καὶ ξεσπᾷ¹³, ὅπως θὰ ἐλέγομεν, παρατηρῶν: «Διὰ ποίαν δικαιοσύνην ὁμιλεῖς, Σωκράτη; Τοιοῦτου εἶδους δικαιοσύνη δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀδίκως τὴν ἀναζητεῖς». Τὸ νόημα τῶν λόγων του εἶναι προφανῶς ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εὐρίσκει τις εἰς τὸν κόσμον δὲν εἶναι ἡ πραγματικὴ δικαιοσύνη, ἀλλ' ἡ θέλησις καὶ τὸ συμφέρον τῶν ἐκάστοτε κρατούντων, τὸ ὁποῖον ἔχουν ἀναγορεύσει δίκαιον, τὸ παρουσιάζουν ὡς τοιοῦτον καὶ τὸ περιχαρὰ κώνουν διὰ νόμων, τοὺς ὁποῖους οἱ ἴδιοι θεσπίζουν διὰ τοὺς ἀδυνάτους καὶ ὑποτελεῖς τῶν.

Ἐὰν παραμερίσωμεν τὴν ἐντονὸν ὀργήν, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸν Θρασύμαχον καὶ τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων περιγράφει λεπτομερῶς, διὰ νὰ δώσῃ πιθανόν¹³ τὴν πρέπουσαν δραματικότητα εἰς τὸν διάλογον, ὅπως συνηθίζει εἰς τὰ ἔργα του, τότε ἡ ἀντίδρασίς του μᾶς φέρει κατὰ νοῦν τὴν κοινὴν καὶ ἀπολύτως φυσιολογικὴν ἀντίδρασιν τοῦ ὁποιοῦδήποτε ἀνυποχωρήτου καὶ ἀπαισιοδόξου πραγματιστοῦ. Ὁ τελευταῖος δηλαδή, ὅταν θὰ ἤκουε τὸν θεωρητικὸν ἠθικολόγον νὰ ὁμιλῇ διὰ τὴν ἐντιμότητα, τὴν εὐσυνειδησίαν, τὴν καλωσύνην καὶ τὴν ἀρετὴν γενικώτερον εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν, ἴσως νὰ τοῦ παρετήρει, ὅτι ὅλα αὐτὰ ὄχι μόνον εἶναι ἀνωφελῆ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλεόν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὰ διαθέτει ὀδηγεῖται πολλάκις εἰς τὴν ἀποτυχίαν καὶ καθίσταται ἄθυρμα τῶν τυχαρπαστικῶν διαθέσεων, τῆς ἀπληστίας, τῆς ποταπότητος καὶ τῆς κακότητος τῶν πολλῶν.

2. Ὁ Θρασύμαχος ἀφήνει νὰ γίνῃ σαφές ὅτι δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὸ δίκαιον ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ διὰ τὸ συμβατικόν-νομικόν δίκαιον. Τοῦτο καταφαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι δὲν κάνει λόγον διὰ συγκεκριμένης ἠθικᾶς ἀξίας καὶ ἰδανικά, ἀλλὰ δι' ἓν ρευστὸν καὶ εὐμετάβλητον δίκαιον, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζουν οἱ ἐκάστοτε κρατοῦντες, εἴτε αὐτοὶ εἶναι δημοκρατικοὶ εἴτε ὀλιγαρχικοὶ εἴτε τύραννοι («τὸ τῆς καθεστηκυίας ἀρχῆς συμφέρον» 339a).

3. Ὁ Σωκράτης παρουσιάζεται νὰ παραγνῶριζῃ ἐσκεμμένως τὸ πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖον ὁμιλεῖ ὁ Θρασύμαχος, καί, ἀντὶ νὰ συζητήσῃ περὶ τοῦ τί συμβαίνει εἰς τὴν πρᾶξιν, προσπαθεῖ μὲ φραστικά τεχνάσματα καὶ συλλογιστικά σχήματα¹⁴ νὰ ἐκτρέψῃ τὴν συζήτησιν εἰς θεωρητικὰ ἀναζητήσεις, ὥστε νὰ ἐξαχθῇ συμπέρασμα διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν προέβαλεν ὁ Θρασύμαχος.

Πράγματι αὐτὸ τὸ νόημα ἔχουν αἱ λεπτομερεῖς ἀναφοραὶ εἰς τὰς τέχνας¹⁵ καὶ τὸ γενικὸν συμπέρασμα ὅτι «ἀρχουσί γε αἱ τέχναι καὶ κρατοῦσιν ἐκείνου, οὐπὲρ εἰσι τέχναι» (342c).

Ὁ Θρασύμαχος φαίνεται ἀπρόθυμος νὰ συμμερισθῇ τὸν συλλογισμὸν τοῦ Σωκράτους («*Συνεχώρησεν ἐνταῦθα καὶ μάλα μόγις*» 342c), διότι ὁ τελευταῖος ὁδηγεῖ τὸν λόγον εἰς τὸ ἐπιθυμητὸν διὰ τὸν ἴδιον συμπέρασμα, δηλαδὴ εἰς τὸ ποῖον πρέπει νὰ εἶναι τὸ δίκαιον καὶ ὄχι εἰς αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἀπαντᾶται εἰς τὴν καθημερινὴν πραγματικότητα.

4. Ὁ Σωκράτης βεβαίως μὲ τὴν συνήθη εἰρωνείαν του (πρβλ. «*αὕτη 'κείνη ἢ εἰωθῖα εἰρωνεία Σωκράτους, καὶ ταῦτ' ἐγὼ ἤδη τε καὶ τούτοις, προὔλεγον*» 337a) λέγει, ὅτι δὲν εἶναι τόσον τρελλός, «ὥστε ξυρεῖν ἐπιχειρεῖν λέοντα καὶ συκοφαντεῖν Θρασύμαχον» (341c) ὅμως ὡς πρὸς αὐτὸ δὲν πείθει οὔτε τὸν Θρασύμαχον, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν ἀπροκατάληπτον ἀναγνώστην. Ὁ Πλάτων μάλιστα παρουσιάζει τὸν Θρασύμαχον νὰ ἀποκαλῇ τὸν Σωκράτη εἰρώνα (337a) καὶ συκοφάντην «*ἐν τοῖς λόγοις*» (340d)¹⁶, καὶ κατὰ βάθος μένομεν μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δικαιολογοῦνται αὐτοὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ ἀπὸ τὸν σοφιστικὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Σωκράτης ἐπιχειρεῖ νὰ ἐκτρέψῃ τὴν συζήτησιν πρὸς τὸ ἐπιθυμητὸν δι' αὐτὸν ἀποτέλεσμα.

5. Διὰ τῶν λόγων «ὥστε ἀγνοεῖς, ὅτι ἢ μὲν δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκαιον ἀλλότριον ἀγαθὸν τῷ ὄντι,.... ἢ δὲ ἀδικία τούναντίον καὶ ἄρχει τῶν ὡς ἀληθῶς εὐθικῶν τε καὶ δικαίων» (343b) ὁ Θρασύμαχος ἐκφράζει τὴν ἀγανάκτησίν του δι' αὐτό, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖ νὰ συμβαίνει εἰς τὸν κόσμον. Ἐπικρατοῦν οἱ ἰσχυροί, οἱ δόλιοι, οἱ πονηροί, οἱ ἀσυνεῖδητοι καὶ πανοῦργοι, ἐνῶ οἱ συνετοί, οἱ χρηστοί καὶ οἱ πραγματικῶς δίκαιοι καταπιέζονται καὶ ἀδικοῦνται («*δίκαιος ἀνὴρ ἀδίκου πανταχοῦ ἔλαττον ἔχει*» 343d). Ἐν συνεχείᾳ παραθέτει σειρὰν περιπτώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ δίκαιος μειονεκτεῖ ἔναντι τοῦ ἀδίκου, τόσον εἰς τὸν ἰδιωτικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν δημόσιον βίον, γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἐπιβεβαιώνει, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκαλῇ ὁ Θρασύμαχος δικαιοσύνην τὴν τακτικὴν ἐκείνων τοῦς ὁποίους ὁ ἴδιος ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἀποκαλεῖ ἀδίκους.

Ἀγανάκτησιν ἐπίσης καὶ ἀποτροπιασμὸν ἐκφράζει ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς τυραννίας ὡς «*τελεωτάτης ἀδικίας*» (344a) καὶ ἡ θλιβερά του διαπίστωσις, ὅτι οἱ ἀδικοί, πονηροί καὶ κακοὶ «*ἀντὶ τούτων τῶν αἰσχυρῶν ὀνομάτων εὐδαίμονες καὶ μακάριοι κέκληνται*» (334b-c).

Ὁ Θρασύμαχος ἐπομένως, μὲ ὅσα λέγει ἐδῶ, δὲν ἐκφράζει ἰδικὰς του ἀπόψεις, οὔτε καὶ ἄλλων, οὔτε καὶ εἶναι ἔστω ὁ *advocatus diaboli* ἀντιθέτως ἐκθέτει κάτι τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἀπεριφράστως ἀποδοκιμάζει, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Σωκράτης προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐμφανίσῃ ὡς φορέα αὐτῶν τῶν ἰδεῶν¹⁷. Θέτει βεβαίως ὁ Θρασύμαχος «*τὴν ἀδικίαν ἐν ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ μέρει, τὴν δὲ δικαιοσύνην ἐν τοῖς ἐναντίοις*» (348e) ὅμως δι' αὐτοῦ ἐκθέτει τὸ τί συμβαίνει εἰς τὸν κόσμον καὶ ὄχι τὸ τί πιστεύει.

6. Ὁ Σωκράτης παραπονεῖται (348e-349a) ὅτι, ἐὰν ὁ Θρασύμαχος ἐθεώρει μὲν τὴν ἀδικίαν πλέον ἐπικερδῆ, ἀλλ' ὅμως παρεδέχετο ὅτι εἶναι «*κακία ἢ αἰσχρόν*», ὅπως ἄλλοι ἔχουν πράξει, τότε θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιπαραθέσῃ ἐπιχειρήματα, βασιζόμενα εἰς τὴν συμβατικὴν ἠθικὴν¹⁸ ὅμως φαίνεται ὅτι, ὁποιονδήποτε καλὸν λέγει ὁ Σωκράτης διὰ τὴν δικαιοσύνην, ὁ Θρασύμαχος τὸ ἀποδίδει εἰς τὴν ἀδικίαν. Αὐταὶ αἱ παρατηρήσεις τοῦ Σωκράτους ἀποτελοῦν τὸ πλέον οὐσιαστικὸν ἐπιχείρημα τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιοῦσιν κάποιοι, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ὅσα λέγει ὁ Θρασύμαχος ἀποτελοῦν προσωπικὰς του ἀπόψεις. Ὅμως κάποιοι ἄλλοι θὰ τοῦ ἀντιπαρέθετον, ὅτι ὁ Θρασύμαχος, πέραν τοῦ ὅτι ὁμιλεῖ ὑπὸ τὸ κράτος πείσματος καὶ ἀγανακτήσεως διὰ τὴν τακτικὴν τοῦ Σωκράτους, θέλει μὲ

τὴν στάσιν τοῦ αὐτὴν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν Σωκράτη, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ νὰ «οὐρανοβατῇ» καὶ νὰ ὁμιλῇ «θεωρητικῶς», νὰ ἀντικρούσῃ αὐτάς τοις τὰς διαπιστώσεις, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὸν κίνδυνον νὰ τὸν παρασύρῃ ὁ Σωκράτης εἰς τοὺς ἰδικούς τοις δρόμους, ἐκτρέπων καὶ μεταθέτων τὴν συζήτησιν εἰς τὸ θεωρητικὸν πεδῖον.

Συγχρόνως ὅμως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης, ἔστω καὶ ἂν θέλῃ νὰ παραστήσῃ αὐτὰ ὡς ἀπόψεις τοῦ Θρασύμαχου, δὲν εἶναι ἐντελῶς βέβαιος διὰ τοῦτο. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ ὅτι καταβάλλει ὑστάτην προσπάθειαν νὰ ἐκμαιεύσῃ τὴν προσωπικὴν ἄποψιν τοῦ Θρασύμαχου, παρατηρῶν πρὸς αὐτόν: «ἐμοὶ γὰρ δοκεῖς σύ, ὦ Θρασύμαχε, ἀτεχνῶς νῦν οὐ σκώπτειν, ἀλλὰ τὰ δοκοῦντα περὶ τῆς ἀληθείας λέγειν» (349α). Ὁ Θρασύμαχος δὲν ἀπαντᾷ εὐθέως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον νομίζομεν ὅτι θὰ ἔπραττεν, ἐὰν σκοπὸς τοῦ ἤτο νὰ διακηρύξῃ τὰς προσωπικὰς τοῦ ἀπόψεις· ὅμως ἐπανερχεται εἰς τὴν τεθεῖσαν ἀρχὴν περὶ δικαίου καὶ καλεῖ τὸν Σωκράτη νὰ ἀντικρούσῃ ἄνευ παρεκβάσεων καὶ ὑπεκφυγῶν, ὅ,τι ἔχει λεχθῇ («Τί δέ σοι τοῦτο διαφέρει, εἴτε μοι δοκεῖ εἴτε μή, ἀλλ' οὐ τὸν λόγον ἐλέγχεις»; 349α).

Ἐπὶ πλέον νομίζομεν ὅτι ὑπάρχει κάποια εἰρωνεία εἰς τὴν ἄρνησιν τοῦ Θρασύμαχου νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ἀδικίαν «*λυσittelestátēn*» μὲν, ἀλλὰ «*κακίαν καὶ αἰσχρόν*» δέ· καὶ τοῦτο διότι, ἐνῶ, δι' ὅσων μέχρι τώρα εἶπεν, τὸ ἔπραξεν ἤδη, ἐν τούτοις ὁ Σωκράτης ἐπιμένει νὰ τὸ παραβλέπῃ ἢ νὰ τὸ αγνοῇ. Ὁ τελευταῖος δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἤθελε κάποιον, ὁ ὁποῖος νὰ πρεσβεύῃ αὐτὰς τὰς ιδέας—ὅχι νὰ περιγράψῃ τὴν κρατοῦσαν κατάστασιν—, διὰ νὰ τὰς ἀντικρούσῃ ἀμέσως καὶ ἐπομένως ἡ νίκη τοῦ νὰ εἶναι πλέον περιφανής.

7. Οἱ ἀδελφοὶ Γλαῦκων καὶ Ἀδείμαντος, οἱ ὁποῖοι διαδέχονται τὸν Θρασύμαχον εἰς τὴν συζήτησιν, λαμβάνουν τὸν λόγον, διὰ νὰ ἐκθέσουν τρεχούσας ἀντιλήψεις διὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ παρουσιάσουν πλευρὰς αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι εἴτε δὲν ἐξετέθησαν εἴτε δὲν ἐτονίσθησαν, ὅσον ἔπρεπεν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁμιλοῦν εἰς συνεχῇ λόγον, χωρὶς νὰ διακόπτονται, ὡς ἐὰν νὰ λαμβάνουν τὸν λόγον μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ μονολογῇ ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης. Εἰς τὴν πραγματικότητά ἐξυπηρετοῦν τὸν σκοπὸν τοῦ, ἀφοῦ τὸν παρακαλοῦν νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἀπόψεις τοῦ, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀντικρούσῃ τὰς ἤδη ἐκτεθείσας. Οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες ἀποτελοῦν τὸν ἀντίποδα τοῦ Θρασύμαχου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν συμπεριφορὰν ἔναντι τοῦ Σωκράτους καὶ αὐτοῦ ἔναντι ἐκείνων. Ἐὰν ὁ Θρασύμαχος ὁμίλει, ὡς καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες, ἐκθέτων δηλαδὴ ἀπλῶς τρεχούσας ἀπόψεις περὶ τοῦ δικαίου καὶ χωρὶς τὴν ὀργήν, τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν μαχητικότητα, μὲ τὴν ὁποίαν σκιαγραφεῖται, τὸ Α' βιβλίον τῆς «*Πολιτείας*», δὲν θὰ εἶχε τὴν θαυμαστὴν δραματικότητα, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπαινεῖται.

Ὁ Σωκράτης ἔχει τὴν γνώμην ὅτι ὁ Γλαῦκων καὶ ὁ Ἀδείμαντος δὲν συμμερίζονται τὰς τρεχούσας ἀντιλήψεις περὶ τοῦ δικαίου, ὅπως τὰς ἐξέθεσαν. Τοῦτο ὅμως τὸ συμπεραίνει, ὅπως ὁ ἴδιος τονίζει, ἀπὸ τὸν χαρακτῆρά των καὶ μόνον, ἀφοῦ ἐξ ὅσων ἐλέγχθησαν ὑπ' αὐτῶν, θὰ ἤτο δυνατόν νὰ δυσπιστῇ (368 a-b). Ἐδῶ λοιπὸν εὐρισκόμεθα ἐνώπιον ἑνὸς ἰδιαιτέρως ἐνισχυτικοῦ διὰ τὴν ἄποψίν μας γεγονότος. Δύο δηλαδὴ εὐγενεῖς ἄνδρες, ἀνώτεροι πάσης ὑποψίας καὶ ἐγνωσμένου ἠθους¹⁹, ὁμολογοῦν ἐκ προοιμίου, μετ' ἐμφάσεως καὶ κατ' ἐπανάληψιν, χωρὶς μάλιστα νὰ τοὺς ζητηθῇ κἄν²⁰, ὅτι ὅσα λέγουν δὲν ἀποτελοῦν προσωπικὰς τῶν ἀπόψεις («*μὴ ἐμὲ οἶον λέγειν, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ τοὺς ἐπαινοῦντας πρὸ δικαιοσύνης τὴν ἀδικίαν*». 361e). Ὅμως αὐταὶ τῶν αἰ διαβεβαιώσεις δὲν ἀρκοῦν, διὰ νὰ πείσουν τὸν Σωκράτη, ὁ ὁποῖος τελικῶς τοὺς πιστεύει μόνον καὶ μόνον, ἐπειδὴ γνωρίζει τὸν χαρακτῆρά των.

Λαμβάνοντες ὡς βάσιν αὐτὸ τὸ γεγονός, ὁδηγούμεθα λογικῶς εἰς τὸ συμπέ-

ρασμα, ότι, αφού ο Θρασύμαχος δεν ήθελε να προβή εις παρομοίαν όμολογίαν, μολονότι επέσθη από τον Σωκράτη²¹, αναποφεύκτως θα έκρινετο από αυτόν ότι πρεσβεύει τās θέσεις τās όποιας εξέθεσεν, άκόμη και εις την περίπτωση κατά την όποιαν τó ήθος και ó χαρακτήρ του ήσαν άνωτερα υποψίας.

9. Είς την παρατήρησιν του Σωκράτους ότι οί θεοί είναι δίκαιοι και επομένως μισούν τον άδικον και την άδικίαν, ó Θρασύμαχος άπαντá: «*εὐωχοῦ τοῦ λόγου· οὐ γάρ ἔγωγέ σοι ἐναντιώσομαι, ἵνα μὴ τοῖσδε ἀπέχθωμαι*» (352b). 'Ο Σωκράτης εις την προσπάθειάν του να προωθήσῃ τās θέσεις του φέρει εις τó μέσον τούς θεούς. 'Ο Θρασύμαχος όμως, ό όποιος είτε δέν πιστεύει ότι οί Θεοί άσχολοῦνται με τοιούτου είδους ζητήματα²² είτε κρίνει, ότι πρέπει να κρατηθοῦν έξω από την συζήτησιν, δέν άπαντá φοβούμενος, μήπως επισύρῃ την αντίπαθειαν τών θρησκευομένων του όμίλου τών παρισταμένων²³.

10. "Όσα ἐλέχθησαν μέχρι τουδε διά τόν Θρασύμαχον επιβεβαιώνονται και από μίαν άλλην πηγήν αναφερομένην εις αυτόν. Συγκεκριμένως, όπως μάς παραδίδει ό 'Ερμίας εις σχολίον του «*Φαίδρου*», ό Θρασύμαχος έγραψεν «*ἐν λόγῳ ἑαυτοῦ τοιοῦτόν τι, ὅτι οἱ θεοὶ οὐχ ὁρῶσι τὰ ἀνθρώπινα· οὐ γάρ ἂν τὸ μέγιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν παρεῖδον τὴν δικαιοσύνην· ὁρῶμεν γάρ τοὺς ἀνθρώπους ταύτῃ μὴ χρωμένους*»²⁴. 'Εδῶ, όπως παρατηροῦμεν, όμιλεί κάποιος άνθρωπος ό όποιος πιστεύει άκραδάντως εις την δικαιοσύνην και εις την άνυπολόγιστον σημασίαν αὐτῆς διά τούς ανθρώπους· βλέπει όμως μετά πολλῆς άπογοητεύσεως και πικρίας, ότι οί άνθρωποι την άθετοῦν, την παραβιάζουν ἢ την διαστρέφουν.

Τό πνεῦμα τών λόγων του Θρασυμάχου εις τó απόσπασμα τουτο είναι άκριβώς τó ἴδιον με εκείνο τῆς συζητήσεώς του εις την «*Πολιτείαν*», και τó μόνον τó όποιον αλλάζει εις τó δεύτερον κείμενον είναι ἡ όρμητικότης, ἡ όργῇ και ἡ έντονος άγανάκτησις, διά τών όποιών παρουσιάζει τās άπόψεις του.

11. 'Η συζήτησις μεταξύ Θρασυμάχου και Σωκράτους φθάνει εις τó τέλος της άνευ συμφωνίας. 'Ητο έξ άλλου καταδικασμένη έξ άρχῆς, έφ' όσον οί δύο άνδρες όμιλουν «*διαφορετικὴν διάλεκτον*», δηλαδή έσκεπτοντο επί διαφορετικῆς βάσεως, και ἡ κακοπιστία είχαν επικρατήσει ἤδη από την άρχῇν τῆς συζητήσεως²⁵. 'Ο Θρασύμαχος εις τó τέλος καθίσταται πρῶος και ἡρεμος, και κάνει εις τόν Σωκράτη την χάριν να συμφωνήσῃ μαζί του, ότι δέν είναι «*λυσιτελέστερον ἀδικία δικαιοσύνης*» (354a). Τουτο όμως τó πράττει, διά να του δώσῃ την χαρὰν ότι επεκράτησεν ἡ ιδική του άποψις («*Ταῦτα δὴ σοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εἰστιάσθω ἐν τοῖς Βενδιδαίοις*» 354a)· είναι όμως και ἡ οίκονομία του έργου ἡ όποία άπῆτει να λάβῃ ἡ συζήτησις κάποιο τέλος.

'Εμφανίζει όμως ό Πλάτων ως πραγματικόν νικητὴν τόν Σωκράτη και μπορεί να πανηγυρίξῃ ό τελευταίος δι' αὐτήν του την νίκην; 'Η άπάντησις είναι σαφώς άρνητική. "Όπως οί ποιηταὶ τών δραμάτων περιπλέκουν πολλάκις τās υποθέσεις τών έργων των εις τοιοῦτον βαθμόν, ώστε μόνον «ό από μηχανῆς θεός», να δύναται να δώσῃ την λύσιν, κατά τόν ἴδιον άκριβώς τρόπον και έδῶ εισάγεται «ό από μηχανῆς θεός», ό όποιος είναι ἡ σχεδόν άψυχολόγητος και άπροσδόκητος συγκαταβατικότης και υποχωρητικότης του Θρασυμάχου. 'Ο Σωκράτης δέν έπεισε τόν τελευταίον· δέν έπεισεν όμως ούτε και τούς δύο ευγενεῖς και καλοπροαιρέτους άνδρας, οί όποιοι αἰσθάνονται ότι ό Θρασύμαχος έτέθη κατά τρόπον άνορθόδοξον «έκτός μάχης», όχι δηλαδή διά λογικῶν επιχειρημάτων, αλλά διά γοητειῶν και θεωρητικῶν άφορισμῶν («*Θρασύμαχος γάρ μοι φαίνεται πρωαίτερον τοῦ δέοντος ὑπὸ σοῦ ὥσπερ ὄφρις κληθῆναι*» 358b). Διά τουτο αναλαμβάνουν οί ἴδιοι να συμπληρώσουν, ό,τι κατά την γνώμην των ό Θρασύμαχος δέν είχε τόν χρόνον ἢ δέν άφέθηκε να εἴπῃ.

“Οτι ὁ Σωκράτης δὲν ἔπεισε κανένα, τὸ ἀναγνωρίζει ἐν τέλει καὶ ὁ ἴδιος παρατηρῶν εἰς τοὺς δύο ἀδελφούς: «ἂ πρὸς Θρασύμαχον λέγων ὥμην ἀποφαίνειν... οὐκ ἀπεδέξασθέ μου» (368b).

Ἐξ ὧν ἐλέχθησαν προηγουμένως ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Πλάτων εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἀδικεῖ ἢ μειώνει, ἔστω καὶ ἐπ’ ἐλάχιστον, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, τὸν Θρασύμαχον. Ἀπ’ ἐναντίας μάλιστα τὸν παρουσιάζει ἐξ ἀρχῆς μέχρι τὸ τέλος μὲ σαφεῖς καὶ συγκεκριμένους θέσεις, νὰ χρησιμοποιηθῇ πειστικὰ ἐπιχειρήματα, καὶ ἐν γένει δεξιὸν συνομιλητὴν, ὁ ὁποῖος σχεδὸν καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς συζητήσεως πλεονεκτεῖ τοῦ Σωκράτους²⁶. Δὲν καταβάλλει καμμίαν προσπάθειαν νὰ ἀποκρύψῃ, ἀλλ’ ἀντιθέτως παρουσιάζει λεπτομερῶς, τὴν «σοφιστικὴν» καὶ πολλάκις ἀνορθόδοξον τακτικὴν τοῦ Σωκράτους εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ ἐκτρέψῃ τὴν συζήτησιν ἢ νὰ ἐκμαιεύσῃ ἀπαντήσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ εὐνοήσουν τὴν ἐπιχειρηματολογίαν καὶ τὸν τελικὸν σκοπὸν του.

Τέλος δὲ τὸ γεγονὸς ὅτι, παρὰ τὴν πολὺπλευρον Σωκρατικὴν ἐπίθεσιν, τὸν γνωστὸν ἐξονυχιστικὸν ἔλεγχον καὶ τὴν καυστικὴν πολλὰκις εἰρωνεῖαν, ὁ Θρασύμαχος ἐξέρχεται εἰς τὸ τέλος τοῦ διαλόγου ὄχι μόνον ἄτρωτος, ἀλλὰ καὶ κατακτᾷ ὡς προσωπικότης μίαν ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀναγνώστου, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἀμερόληπτον παρουσίαν τοῦ θέματος ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ εἰς τὴν ἀφθαστον ἀρετὴν τῆς γραφίδος τοῦ φιλοσόφου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Τσέλλερ - Νέστλε, «*Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας*» (μετάφρ. Χ. Θεοδωρίδης), Ἀθήνα 1942, σ. 113, Sabine, «*Ἱστορία τῶν Πολιτικῶν Θεωριῶν*» (μετάφρ. Μ. Κρίσπη), 1961, σ. 44, Κ. Τσάτσου, «*Ἡ Κοινωνικὴ Φιλοσοφία τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων*», Ἀθήνα 1967, σ. 67.

2. Verdross, «*Abrendländische Rechtspilosophie*», 2. Auflage, 1963, σ. 19.

3. Popper K., «*The Open Society and Its Enemies*», v. I, 5ed ed., London 1974, σ. 116-118. Διὰ μίαν πληρεστέραν ἀναφορὰν εἰς τὰς νεωτέρας ἀπόψεις διὰ τὸν Θρασύμαχον, καθὼς καὶ λεπτομερῇ σχετικὴν βιβλιογραφίαν βλ. Γ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, «*Νέα ἀξιολόγησις τοῦ διαλόγου τοῦ Θρασύμαχου μὲ τὸν Σωκράτη*», Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 5 (1978), σ. 117 κ.ἑ. Βλ. ἐπίσης Kerferd, B. G., «*The Doctrine of Thrasymachus in Plato's Republic*», Durham University Journal 9 (1947), pp. 19-27, καὶ Β. Α. Κύρκου, «*Ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς Διαφωτισμὸς καὶ Σοφιστικὴ*», Ἰωάννινα 1986, σ. 202, σημ. 47.

4. Harisson, E. L., «*Plato's Manipulation of Thrasymachus*», Phoenix, 1967, 27-39.

5. Maguire, P. J., «*Thrasymachus or Plato?*», Phronesis, 16 (1971), p. 163. Ἀναδημοσιεύεται εἰς τὸ συλλογικὸν ἔργον «*Sophistik*», herausg. Von Carl. J. Classen), 1976, p. 588.

6. Φ. Κ. Βώρου, «*Ὁ Ἑλληνικὸς Διαφωτισμὸς*», Ἀθήνα 1981, σ. 9, (ἀνάτυπον ἀπὸ τοῦ βιβλίου τοῦ ἰδίου «*Διδασκαλία τῆς Ἀρχαίας Γραμματείας*», Ἀθήνα 1981, σ. 195).

7. («*Περὶ Πολιτείας*» DK 85B 1) καὶ τὸ σχόλιον εἰς τὸν Πλατωνικὸν «*Φαῖδρον*» (DK 85B 8). Βλ. καὶ κατωτέρω σημ. 24.

8. Β. Κύρκου, δ.π., σ. 203-204.

9. Βλ. μεταξὺ ἄλλων Lesky, A., «*Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας*» (μετάφρ. Α., Τσοπανάκης), Θεσσαλονίκη 1985, σ. 502, Barker, E., «*Greek Political Theory*», London 1970, p. 82, Untersteiner, M., «*The Sophists*», pp. 327, 328' βλ. ἐπίσης καὶ p. 344, n. 37, ὅπου ὑπάρχουν ἀναφοραὶ εἰς ἔργα συγγραφέων, οἱ ὅποιοι πρεσβεύουν τὴν αὐτὴν ἀποψιν, ὅπως τῶν Salomon, Grote, Levi, Del Grande κ.ἄ., Guthrie, W.K.C., «*A History of Greek Philosophy*», London 1975, v. III, pp. 91-92 καὶ 297, Γ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, δ.π., σ. 123 καὶ 124 καὶ Β. Κύρκου, δ.π., σ. 203.

10. Guthrie, W.K.C. δ.π., pp. 297 καὶ 298, πρβλ. καὶ ἑλληνικὴν μετάφρ. Δ. Τσεκουράκη, «*Οἱ Σοφιστές*», Ἀθήνα 1989, σ. 359 καὶ 361 ἀντιστοίχως.

11. Lesky, A., δ.π., σ. 502.

12. Β. Κύρκου, δ. π., σ. 203-204.

13. Δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶχεν ἀπὸ χαρακτήρος αὐτὴν τὴν τάσιν ὁ Θρασύμαχος. Πρβλ. Ἀριστοτέλους «Ρητορικὴ» 1400b 19: «ὡς Κόνων Θρασύβουλον θρασύβουλον ἐκάλει καὶ Ἡρόδικος Θρασύμαχον· αἰεὶ θρασύμαχος εἶ...» (DK 85A 6).

14. Πρβλ. τοὺς λόγους τοῦ Θρασυμάχου: «Βδελυρὸς γὰρ εἰ, ὦ Σώκратες, καὶ ταύτη ὑπολαμβάνεις, ἣ ἂν κακουργήσῃς μάλιστα τὸν λόγον» (338d).

15. 341b κ.ε.

16. Πρβλ. καὶ 341a. «Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε· δοκῶ σοι συκοφαντεῖν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οἶμαι γάρ με ἐξ ἐπιβουλῆς ἐν τοῖς λόγοις κακουργοῦντά σε ἐρέσθαι σε ὡς ἡρόμην; Εὖ μὲν οὖν οἶδα, ἔφη».

17. 345 α-β.

18. 348e «εἰ γὰρ λυσιτελεῖν μὲν τὴν ἀδικίαν ἐτίθεσο, κακίαν μὲντοι ἢ αἰσχρὸν ὠμολόγεις εἶναι, ὥσπερ ἄλλοι τινές, εἴχομεν ἂν τι λέγειν κατὰ τὰ νομιζόμενα λέγοντες».

19. Πρβλ. ἐγκώμιον Σωκράτους δι' αὐτοῦς καὶ τὸ σχετικὸν ἐπίγραμμα τὸ ὁποῖον παραθέτει (368a):

«παῖδες Ἀρίστωνος, κλεινοῦ θεῖον γένος ἀνδρός».

20. Βλ. 361e, 366b-c, 367a.

21. 348e· βλ. καὶ ἀνωτέρω σημ. 18.

22. Βλ. DK 85B 8.

23. Πρβλ. 327a-c: «Κατέβην... προσευζόμενος τῇ... θεῷ... Προσευζάμενοι δέ... ἀπῆμεν... 328c: «καθῆστο δὲ ἐστεφανωμένος... τεθυκὼς γὰρ ἐτύγχανεν ἐν τῇ αὐλῇ».

24. Ὁ. π., σημ. 22. Ὁ H. Gomperz, «Sophistik und Rhetorik», Leipzig and Berlin, 1912, p. 50 διαβλέπει εἰς τὴν παρατήρησιν αὐτὴν τοῦ Θρασυμάχου προφανῇ διόγκωσιν καὶ ὑπερβολὴν, καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῇ «παίγνιον» ἢ ἀγὼν λόγων. Ὅπως ὁμοῦς ὀρθῶς ἐπισημαίνει ὁ Guthrie, ὁ. π., p. 97, n. 2 καὶ ἑλλ. μετάφρ. ὁ. π., σελ. 417, σημ. 84, ὁ ὁποῖος καὶ παραθέτει τὴν πληροφορίαν, εἶναι δύσκολον νὰ διαπιστωθῶν αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικά. Βλ. καὶ ἀνωτέρω σημ. 7.

25. Πρβλ. καὶ τὴν συζήτησιν μὲ τὸν Πρωταγόραν εἰς τὸ ὁμώνυμον διάλογον, ὅπου ἡ ἐννοια τῆς «ἀρετῆς» δὲν ἔχει τὸ αὐτὸ περιεχόμενον διὰ τοὺς δύο συνομιλητάς.

26. Πρβλ. καὶ Harisson, L. E., ὁ. π., p. 30, n. 11: «Thrasymachus, generally speaking, proves a skilled adversary than Socrates' other sophistic opponents».

ABSTRACT

In this article we argue against the view that Plato treats Thrasymachus unjustly by presenting him in a way that gives rise to misunderstanding of both his views and his character.

We show that Plato tries by every means to make clear that Thrasymachus does not express his own views on justice, but is describing with realism and deep regret what he sees around him. At the same time throughout the dialogue Plato helps the reader to see clearly the almost unorthodox methods by which Socrates tries unsuccessfully to exploit Thrasymachus' positions.